



**ANYANYELVÜNK ÉVSZÁZADAI 3.
HALLGATÓI KONFERENCIA**

2016. június 10.



Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

A konferencia szervezői:

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke

Juhász Dezső intézetigazgató, tanszékvezető
Szentgyörgyi Rudolf

Az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi Tudományos Diákköre:

Benkő Loránd Nyelvtörténeti Hallgatói Műhely
Élőnyelvi Diákműhely
Névtani Diákműhely

Áder Éva Zsuzsanna

Bácsi Enikő

Bagyinszki Szilvia

Balogh Erna

Dezső Pál

Görög Nikolett

Hornyák Adél Anna

Kaposi Diána

Kresztyankó Annamária

Krizsai Fruzsina

Mecser Szilvia

Németh Dániel

Sárkány Emőke

Tücsök Dorottya

A programfüzet szerkesztője: Szabó Gergely

A konferencia támogatói:



Nyomdai munkálatok: START Nonprofit Kft., Nyíregyháza
Felelős vezető: Balogh Zoltán vezérigazgató

PROGRAM

A konferencia helye:

ELTE BTK Budapest, Múzeum krt. 4/A, földszint, kari tanácsterem

- 8.00-tól Regisztráció
8:30–8.45 Köszöntő: HORVÁTH KRISZTINA
 az ELTE Bölcsészettudományi Karának dékánhelyettese
8.45–9.00 Megnyitó: JUHÁSZ DEZSŐ
 a Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet igazgatója

I. szekció: Etimológia, szótörténet

Szekcióvezető: SZENTGYÖRGYI RUDOLF

- 9.00–9.15 HORNYÁK ADÉL ANNA: „A nyelv nem az enyém, nem a tiéd,
 az *édes* miénk”
9.15–9.30 BAGYINSZKI SZILVIA: „Ha nincsen fog, nem sirül a nyelv...”
 – A *sérül* ~ *sirül*, *serít* ~ *sirít* etimológiája és szóföldrajza.
 Kérdések és problémák
9.30–9.45 HEGYI ZSÓFIA: „Áldások nyelvünk nem únja...” Az *áldás* szó
 vizsgálata etimológiai és jelentéstörténeti szempontok alapján
9.45–9.55 *Kérdések és válaszok*

Szünet

II. szekció: Történeti hely- és személynévtan

Szekcióvezető: BÁRTH M. JÁNOS

- 10.10–10.25 HANKUSZ ÉVA: Összevető helynévvizsgálatok a romániai Szatmár megye területéről
- 10.25–10.40 KOVÁCS CSILLA: A garamszentbenedeki apátság alapítólevelében szereplő helynévi szórványok névrendszertani vizsgálata
- 10.40–10.55 SZENKA DÓRA: Három régió helynévrendszereinek összevető vizsgálata
- 10.55–11.10 SÁRKÁNY EMŐKE: A tihanyi apátság 1211-es birtokösszeírása mint személynévtörténeti forrás
- 11.10–11.20 *Kérdések és válaszok*

Szünet

III. szekció: Nyelv- és nyelvhasználat-történet

Szekcióvezető: SÁROSI ZSÓFIA

- 11.30–11.45 KAPOSI DIÁNA: A palatális magánhangzók jelölése Sylvester János Újtestamentum-fordításában
- 11.45–12.00 ZALATNAY LÍDIA: Nyelvhasználati minősítések boszorkányperes iratokban
- 12.00–12.15 VIDA ANGÉLA: A neologizmusok archaizálódása
- 12.15–12.30 HERMANN GYÖRGY: Rendszerváltozások, jelentésváltozás – korszakváltás?
- 12.30–12.45 *Kérdések és válaszok*
- 12.45–13.00 Könyvbemutató: Anyanyelvünk évszázadai 1. és 2. A köteteket bemutatja: SZENTGYÖRGYI RUDOLF sorozatszerkesztő

Ebéd-szünet

IV. szekció: Nyelvváltozatok, nyelvi érintkezés, identitás

Szekcióvezető: SALÁNKI ZSUZSA

- 14.00–14.15 SZABÓ DITTA: *Vekni* vagy *vekeni kenyér*? Egy modern háromnyelvű társalgási szótár magyar lexémiáiról
- 14.15–14.30 ANTAL GERGELY: Magyar-csángó, komi-permják. Nyelvjárás vagy önálló nyelv?
- 14.30–14.45 MECSER SZILVIA: „Nagyon sok vészharangot kongattak már el fölöttük...” A moldvai magyar nyelv metalingvisztikai közösségének vizsgálata
- 14.45–15.00 FERENCSIK MARCELL: Kétnyelvűség a Borsod-Abauj-Zemplén megyei Vilmányban
- 15.00–15.15 SZARVAS GABRIELLA: Nyelv és identitás összefüggései a magyar siket közösségben és a jelnyelv történetében
- 15.15–15.30 *Kérdések és válaszok*

15.30–16.00

V. Poszterszekció

SITKEI DÓRA: Névmágia és identitás, a név mint arc

BASS JUDIT: „Mi van akkor, ha a ló beröhhög az ablakon?”

Egy kognitív szemantikai vizsgálat elméleti megalapozása

FEHÉRVÁRI LUCA: Az eszperantóval kapcsolatos sztereotípiák és értéktulajdonítás a magyar anyanyelvűek körében

VI. szekció: Szakszókincstörténet

Szekcióvezető: FARKAS TAMÁS

- 16.00–16.15 ÁDÁM DÓRA: A korláthelmeci lakodalmi szokások szakszavainak etimológiai megoszlása
- 16.15–16.30 FISCHL ÁGNES: Vadászok nyelvén – Az egységes vadászati szakterminológia hiányáról
- 16.30–16.45 MOSA DIÁNA: A magyar építészeti szakszókincs jövevényszavainak meghonosítása
- 16.45–16.55 *Kérdések és válaszok*

Szűnet

VI. szekció: Anyanyelv és iskola – változó világunkban

Szekcióvezető: N. FODOR JÁNOS

- 17.05–17.20 SZKLENKA PATRIK GERGÓ: Mobilapplikációk magyarnyelvtan-órai, nyelvfelkészítési célú felhasználási igényei az iskolában
- 17.20–17.35 KRESZTYANKÓ ANNAMÁRIA: Cigányok nyelvi helyzetét érintő sztereotípiák vizsgálata az iskolában
- 17.35–17.50 HAVASI ZSUZSANNA: Nyelvkönyvek és gyorsan változó világ. A Színes Magyar Nyelvkönyv szövegeinek elavulása
- 17.50–18.00 *Kérdések és válaszok*
- 18.00 Zárszó

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

ANTAL GERGELY (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Témavezető: Salánki Zsuzsanna

Magyar-csángó, komi-perják. Nyelvjárás vagy önálló nyelv?

A moldvai csángó nyelvjárásokat a mai napig a magyar nyelv változatainak tekintjük. Bár a beszélők a magyarsággal nem feltétlenül érznek azonosságot, ugyanakkor az északi, déli és székelyes csoportok között is nyilvánvaló különbségek vannak, mégsem tekintjük a csángót önálló nyelvnek. Lehet-e azonban a kölcsönös érthetőségre hivatkozni, amikor egy nem nyelvész átlagos magyar beszélő nem érti meg a csángót, hiszen a szókincs és a nyelvi fejlődés már több száz éve külön úton jár?

Hasonló a helyzet más finnugor nyelvekkel is. A komi-zürjén és komi-permjak ma már inkább két külön nyelvnek számít, szétválásuk azonban erősen az 1920-as évek szovjet politikájának köszönhető; a permjából saját irodalmi nyelvet hoztak létre. A kutatók egy része azóta elfogadja a nyelvi különállóságot; a beszélők attitűdje változó, egyesek tagadják a kölcsönös érthetőséget. A kérdés tehát az, hogy csupán politika és identitás határozza-e meg egy nyelvjárás önálló nyelvviségét vagy nyelvészeti okokat is kell keresnünk mögötte? Nyelvileg milyen haszna lehet az önállóságnak?

ÁDÁM DÓRA (BA)

Ungvári Nemzeti Egyetem

Témavezető: Nagy Natália

A korláthelmeci lakodalmi szokások szakszavainak etimológiai megoszlása

Kárpátalja az elmúlt évszázadon belül különféle országok fennhatósága alá tartozott: Magyarországhoz az 1900-as évek elejéig, 1919–1938-ig Csehszlovákia fennhatósága alá, 1938–1944-ig ismét Magyarországhoz, 1945-től a Szovjetunióhoz, napjainkban Ukrajna területén helyezkedik el. Kutatásom célja a lakodalmi szakszavak etimológiai vizsgálata. A legtöbb szó szláv eredetű, valamint származékszó. Kevesebb arányban található az ismeretlen, német, török stb. eredetű szavak.

BAGYINSZKI SZILVIA (OTM)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Bárány M. János

„Ha nincsen fog, nem sirül a nyelv...” – A *serül* ~ *sirül*, *serít* ~ *sirít* etimológiája és szóföldrajza. Kérdések és problémák

A *serül* ~ *sirül*, *serít* ~ *sirít* valódi tájszavak peremnyelvjárásainkban igen változatos kontextusban és jelentéssel fordulnak elő, így jelentésmezejük, etimológiájuk meghatározása nehéz feladat. Előadásomban a *serül* ~ *sirül*, *serít* ~ *sirít* eddigi etimológiai fejtegetéseit ismertetem és ütköztetem, valamint a feltételezett alapszó rövidege és alaki változatossága okán felmerülő problémák és veszélyek okozta nehézségekre is kitérek. Ezt követően értelmező szótáraink, tájszótáraink, nyelvatlaszaink, valamint egyéb szógyűjtések adatai alapján megkíséreltem összegyűjteni a vizsgált szavak jelentéseit. Végezetül a *serül* ~ *sirül*, *serít* ~ *sirít* szóföldrajzi tanulságai alapján próbálok bizonyos alakváltozatok és jelentések területi jellemzőit felmérni.

BASS JUDIT (OTM)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Laczkó Krisztina

„Mi van akkor, ha a ló beröhhög az ablakon?” Egy kognitív szemantikai vizsgálat elméleti megalapozása

Poszterem témája a neologizmusokban megjelenő *be* igekötő szemantikai vizsgálata. Kutatásom során a *be* igekötő begyakorlott irányjelentésének szerepét vizsgálom az igekötő jelentésszerkezetében, illetve szintaktikai környezetének változását figyelem. Kutatásomhoz LADÁNYI MÁRIA tanulmányát tekintem kiindulópontként (LADÁNYI 2004), vizsgálataimat azonban kognitív nyelvészeti keretbe helyezem (TOLCSVAI NAGY 2013a, b). Módszerként egyrészt az internetes korpuszon végzett elemzést, másrészt a kérdőíves felmérést választottam. Mivel a vizsgálatok mindegyike előkészítő szakaszban van, jelen előadással pusztán elméleti háttérfeltevéseim és módszereim bemutatása a céloim néhány eddigi példán keresztül. A kutatás folytatásaként hosszabb távú céloim az internetes korpusz bővítése és elemzése, illetve a kérdőív felvétele minél több adatközlővel a próbakérdés tapasztalatainak figyelembevételével.

FEHÉRVÁRI LUCA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Krizsai Fruzsina

Az eszperantóval kapcsolatos sztereotípiák és értéktulajdonítás a magyar anyanyelvűek körében

Poszterem a magyar anyanyelvűek eszperantóra vonatkozó sztereotípiáit és értéktulajdonításait mutatja be egy általam összeállított kérdéssorra kapott válaszok alapján. Először kifejtem a munkám elméleti hátterét, definiálok a már említett fogalmakat és azok nyelvre való vonatkozásait. Ezt követően a kutatásom során alkalmazott módszert és metódust ismertetem. Laikusokkal és eszperantistákkal készítettem interjúkat, melyekben az eszperantóval kapcsolatos általános kérdéseket kellett megválaszolniuk. Laikusok alatt ebben az esetben azokat értem, akik soha nem tanultak eszperantót, eszperantisták alatt pedig azokat, akik valamilyen szintű eszperantó tudással rendelkeznek. Az interjúk alapján összehasonlítottam a két csoport meglátásait, különös figyelmet fordítva a sztereotipikusnak ítélt vélekedésekre. Munkám központi kérdése, hogy a nyelvre vonatkozó ismeretek jellege hogyan befolyásolja a hozzá kapcsolódó vélekedéseket. Habár eredeti célom csak az eszperantóra kiterjedő sztereotípiák és értékítéletek vizsgálata volt, számos, a magyar nyelvvel kapcsolatos sztereotípiára és értékítéletre is kirajzolódott a kutatásom során.

FERENCSEK MARCELL (MA)

Miskolci Egyetem

Témavezető: Gréczi-Zsoldos Enikő

Kétnyelvűség a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Vilmányban

Egy Borsod-Abaúj-Zemplén megyei kistelepülésen, Vilmányban végeztem vizsgálatot az ott élő, Szlovákia területéről Magyarországra települt szlovák-magyar kétnyelvű lakosság körében. Az utóbbi időben a szlovákiai gazdasági változások (Európai Unióhoz való csatlakozás, az euró mint valuta bevezetése) az ott élő emberek életét megváltoztatták, megélhetésüket megnehezítették. Ennek hatására magyarországi ingatlanokat kezdtek vásárolni a szlovák határhoz közeli településeken. Magyarországon élnek ugyan, de Szlovákiában dolgoznak, így naponta kb. 40 km-t ingáznak. Ezek az emberek eltérő szinten beszélnek szlovákul és magyarul. Hét adatközlővel interjút készítettem, a beszélgetéseket diktafonnal rögzítettem. Előadásomban a beszédükben megfigyelhető hangtani, lexikai, nyelvtani és szupraszegmentális interferenciákat

mutatom be, valamint a Közös Európai Referenciakeret segítségével nyelvtudási szintjüket is meghatároztam. Kutatásom eredményeként megállapítottam, hogy adatközlőim magyar nyelvhasználatára hatással van a szlovák nyelv, azonban eltérő mértékben. Előadásom ezeket a hatásmechanizmusokat igyekszik feltárni.

FISCHL ÁGNES (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

Vadászok nyelvén. Az egységes vadászati szakterminológia hiányáról

A vadászati tevékenység kapcsán olyan összetett, történelmi évszázadokon átívelő hagyományrendszerrel beszélünk, amelynek szilárd elemei a mai napig élő keretet adnak a vadászó ember életének. A tevékenységhez tartozó szakmai nyelv esetében mégsem beszélhetünk ilyen szintű egységességről. A nyelv vizsgálata során a szociológiai, szociolingvisztikai vonatkozásokat sem szabad figyelmen kívül hagynunk, hiszen a vadászat némelyeknek sport, másoknak pedig megélhetést nyújtó szakma. Ez az eltérés nem csak a tevékenység lényegi vonásaiban – hobbi vagy hivatás – áll fenn, ugyanezt a kettősséget vehetjük észre ennek megítélésében is. Hogyan lehet az, hogy egy manapság sokszor elítélt tevékenységet egyfajta presztízs is övez? Hogyan hat mindez a vadászati szakterminológia alakulására? Ilyen, és ehhez hasonló kérdésekre kerestem a választ kutatásaim során. Hosszú távú céljaim között szerepel a probléma minél átfogóbb vizsgálata, a vadászati szakterminológiával kapcsolatos tudományos munka kezdeményezése, annak bemutatása a 2021-es Vadászati Világkiállításon.

Előadásomban eltérő társadalmi rétegekből származó vadászok vadászati csoportnyelvét vizsgálom Fekete István és gróf Széchenyi Zsigmond, valamint Kittenberger Kálmán általam választott művei alapján. Ezeket a megfigyeléseket személyes interjúk anyagával egészítem ki. Az interjúanyag összeállítása során különböző helyzetben lévő vadászok megszólítására törekedtem, olyan embereket választottam, akik egymástól eltérő módon viszonyulnak a vadászati tevékenységhez.

Az összetett és sokszor ellentmondásos vadászat hasonló tulajdonságokkal jellemezhető szaknyelve hosszú, napjainkban is tartó fejlődés eredménye, melynek mindig akadtak lelkes előremozdítói, akik igyekeztek a szaknyelvet pallérozni, ezzel saját vadásztársaikat nevelni, a vadászati kultúra előrelépését segíteni. A tudományos alapokon nyugvó nyelvészeti munka eddig hiányzott. A jelen (és további) kutatásommal e hiány megszüntetéséhez szeretnék hozzájárulni.

HANKUSZ ÉVA (MA)

Debreceni Egyetem

Témavezető: Hoffmann István

Összevető helynévizsgálatok a romániai Szatmár megye területéről

Előadásomban a romániai Szatmár megye területén fekvő települések helynévrendszereinek összevetésével foglalkozom. Az általam kiválasztott, egymással szomszédos települések névállományainak több szempontú vizsgálata ugyanis lehetővé teszi, hogy a névrendszerek között mutatkozó legfontosabb különbségekre rávilágítsak. Az egyes autonóm rendszernek tekintett névállományok ugyanis még egy viszonylag kisebb területen belül is jelentős különbségeket mutathatnak.

Mivel az összehasonlító névtani vizsgálatokban a névsűrűség fontos mutatónak számít, ezért első lépésben ennek alakulását mutatom be a vizsgálat alá vont településeken, illetve az azt befolyásoló tényezőket igyekszem számba venni. Ezt követően a helynévfajták településen belüli megoszlását vizsgálom, valamint a települések névsűrűségét helynévfajták szerint is összevetem. A névrendszerek vizsgálatának elengedhetetlen része a szerkezeti elemzés, így előadásom második felében a névrendszerek funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai jellemzőit vetem össze.

HAVASI ZSUZSANNA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

Nyelvkönyvek és a gyorsan változó világ. A Színes Magyar Nyelvkönyv szövegeinek elavulása

A nyelvkönyvek időnek kített munkák, hiszen magukon hordozzák keletkezésük korának nemcsak módszertanát, de nyelvállapotát is annak nyelvrendszerebeli és a társadalommal való összefüggésrendszerével együtt. „Szerkesszen mondatokat a megadott szavak felhasználásával! – felszabadulás, Magyarország, élet, megváltozik, óta” – kéri az 1979-ben megjelent Színes Magyar Nyelvkönyv egy instrukciója. Előadásom ezen tankönyv példaanyagának nyelvtörténeti vizsgálatával, a könyvben szereplő szövegek műveltségváltás okozta elavulásával foglalkozik. Kutatási kérdésem elsősorban arra vonatkozott, milyen szinteken bukkanhatunk a rendszerváltás előtti időszakot megjelenítő strukturákra. Megkíséreltem elkülöníteni a pusztán az ideológiai változások miatt aktualitását veszített és az egyéb okokból elavulttá vált nyelvi adato-

kat, illetve ezeken az eseteken belül számos alkategóriát állítottam fel. Az okokat részletesen áttekintve felvetődik, számon kérhető-e egy nyelvtanító munkán az időállóság. Vagy mutathatja-e éppen az egy nyelvkönyv erényeit, hogy megírásának kora után parodisztikusnak hat?

HEGYI ZSÓFIA (Bölcsész részismereti képzés)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

„Áldásod nyelvünk nem únja...” Az *áldás* szó vizsgálata etimológiai és jelentéstörténeti szempontok alapján

Az Anyanyelvünk évszázadai hallgatói konferencián az áldás szavunkkal kapcsolatos kutatásomat szeretném bemutatni kiemelve annak etimológiai és jelentéstörténeti vonatkozásait.

Előadásom elején röviden felvázolom az *áldás* szó jelentésszerkezetét és a jelentések közötti kapcsolatot. Ezt követően ismertetem a szó etimológiájára – az *áld* igére valamint az *-ás/-és* deverbális nomenképző eredetére vonatkozó nézeteket. Az etimológiai vizsgálat fontos megállapítása, hogy az *áldás* szó azon jellegzetessége, miszerint egyszerre rendelkezik két ellentétes jelentéskategóriával, az *áld* szó jelentésfejlődésére valamint a szócsaládjának tagjai közötti kapcsolatra vezethető vissza.

Ezután kívánom bemutatni azt a kutatásomat, mely során katolikus liturgikus népekekben vizsgáltam az *áldás* szó jelentéseit, párhuzamba állítva azokat az *áld* ige poliszém jelentéseivel. A kutatás következtetéseket enged levonni arra vonatkozóan, hogy az *áldás* szó Nagyszótárba fel nem vett 'magasztalás, dicsőítés' jelentése milyen helyet foglal el a szó jelentésfejlődésében.

HERMANN GYÖRGY (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

Rendszerváltozás, jelentésváltozás – korszakváltás?

Nyelvtörténészek körében az utóbbi időben egyre többször fölmerül a kérdés: a rendszerváltozás korszakhatárnak tekinthető-e a magyar nyelvtörténetben? Kutatásom az Magyar értelmező kéziszótár két kiadásából (1972 és 2003) kiválasztott néhány szócikk összehasonlítása révén azt kívánja bemutatni, hogy milyen, a jelentésváltozásokban, illetve a nyelv-használatban tetten érhető gazdasági, ideológiai, szociokulturális folyamatokról beszélhetünk a két

kiadás között eltelt mintegy 30 évben. Számba véve és megvizsgálva mind a mennyiségi, mind a stílusminősítésekben és a szerkesztők által felvonultatott példákban megfigyelhető különbségeket, amellet érvelek, hogy az „új szavak és új jelentések” tanúsága szerint az 1990-es évek elejétől művelődés- és korszakváltás történt Magyarországon és így a magyar nyelv történetében is.

HORNYÁK ADÉL ANNA (OTM)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Balogh Erna

„A nyelv nem az enyém, nem a tiéd, hanem az *édes* mienk”

Előadásom elsősorban az *édes* szóval foglalkozik, részletesen kifejtem keletkezésének folyamatát, alakulását napjainkig. Felvázolom lehetséges jelentéseit és ezt példákkal is szemléltetem, továbbá kitérek néhány fontos művelődéstörténeti érdekességre is, amely ehhez a szóhoz kapcsolható. Alaki sajátosságait figyelembe véve előzetes hipotéziseimet tökéletesen megcáfolták a tények keletkezésével, alakulásával kapcsolatban, mindazonáltal sikerült új eredményekre jutnom, amelyeket példák segítségével szemléltetek. Feltárom frazeológiai jelentéseit, sőt az irodalom területén végzett vizsgálódásaim alapján névtani szempontból is megközelítem a témát. Ez egy nagyon gyakori szó, amely változatos jelentéshálózattal rendelkezik, így kutatása során érdekes tényekkel találkozhatunk. Célom az, hogy bebizonyítsam, hogy a szavak eredetének feltárása igenis fontos, remélem, hogy előadásomat végighallgatva mások is kedvet kapnak egy általuk érdekesnek talált szó alakulásának feltérképezésére.

KALLA VIKTÓRA (MA)

Szegedi Tudományegyetem

Témavezető: Schirm Anita

Adalékok a mondatátszövődés jelenségéhez

Az előadás témaválasztása É. KISS KATALIN (1998) és HAADER LEA tanulmányához (1998) köthető, célja pedig, hogy kiegészítse a mondatátszövődés eddigi nyelvtörténeti vizsgálatainak eredményeit.

Feltételeztem, hogy az É. KISS által (1998) lejegyzett megszorítások alóli kivételek megjelennek a régiségben is. Ezek a megszorítások pontról pontra a következők: csak alárendelt mondatból kerülhet összetevő a főmondatba; csak jobbról balra lehet összetevőt mozgatni; csak a mondat ige előtti részébe kerülhet átszövődött elem; csak bővítményből lehet kiemelni; az NP-nek aláren-

delt mondatból nem lehet kiemelni; a főmondat utalószava törlendő. Kérdés volt az is, hogy a HAADER által elvégzett (1998), mai magyar nyelvre vonatkozó kutatás többi eredménye is fellelhető-e a nyelvtörténeti korpuszokban, gondolok itt például a főmondati alaptagok megjelenésére, ezek gyakoriságára. A vizsgálati anyagom a mondatátszövődésről eddig megjelent szakirodalom nyelvi adataiból (ZOLNAI 1926; ZSEMLYEI 1998), valamint saját gyűjtésből tevődik össze.

KAPOSI DIÁNA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Juhász Dezső

A palatális magánhangzók jelölése Sylvester János Újtestamentum-fordításában

Sylvester János Szinyérváralján (ma: Románia, Máramaros megye; történelmi Szatmár megye) született 1504 körül, s a mohácsi csatavesztésig itt, az északkeleti nyelvjárási régióban töltötte diákéveit. Erősen *í-ző* nyelvjárását még a krakkói és wittenbergi egyetemi évek után egy nyugat-dunántúli nyelvjárási régióban, a Sárvár melletti Újszigeten sem hagyta el: 1541-ben kiadja az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű nyelvemlékünket, az *í-ző* nyelvjárásban megírt Újtestamentum-fordítást. A nem sokkal előtte, 1539-ben kiadott *Grammatica Hungarolatina* is ugyanezt a nyelvjárásiaságot mutatja. A fordításban Sylvester János következetes helyesírási és hangjelölési szisztémát próbál kidolgozni, az előadás ennek a rendszernek egy részletével, a palatális magánhangzók jelölésével foglalkozik, különös tekintettel az *e-é*-féle hangokra, mivel Sylvester ezen a ponton jut legmesszebbre a minőségi és mennyiségi fonológiai különbségek egyidejű tükröztetésében. Az előadás igyekszik sorra venni a lehetséges oppozíciókat, és ezt az Újtestamentumból vett korpuszanyag segítségével demonstrálja, illetve kommentálja.

KOVÁCS CSILLA NIKOLETT (BA)

Debreceni Egyetem

Témavezető: Tóth Valéria

A garamszentbenedeki apátság alapítólevelében szereplő helynévi szórványok névrendszertani vizsgálata

Előadásomban a garamszentbenedeki apátság alapítólevelében (datálása: 1075/+1124/+1217) szereplő helynévi szórványok névrendszertani vizsgálatát kívánom elvégezni. A garamszentbenedeki apátságot 1075-ben alapította I. Géza, amelyről az 1075. évi alapítólevél tanúskodik. Az eredeti, 1075-ös oklevelet 1237 körül olyan részekkel bővítették ki, melyek az eredeti oklevélben nem szerepeltek. Ezeket a hamis részeket nevezzük interpolációknak. Az interpolált oklevelek az átirat és a hamis oklevél jellemzőit is magukon hordozzák, ezért az eredeti oklevél keletkezésének idejét (a 11. századot), illetve a ránk maradt átirat interpolációjának idejét (13. század) is figyelembe vettem az elemzéseim során.

Az interpolált alapítólevél fontos nyelvemlékünk, ugyanis közel 280 helynévi szórványt tartalmaz. Előadásomban nem csupán ennek az oklevélnek a helynévi szórványait helyezem el a helynévrendszerben, hanem a két kronológiai sikot külön kezelem. Ez az oklevél ráadásul azért is kínálhat jó terepet a névrendszertani vizsgálatok számára, mert a két kronológiai síkjának helyneveit két másik oklevél helynévanyagával is össze lehet vetni: az eredeti oklevél keletkezésének ideje ugyanis a Tihanyi alapítólevél megírásának idejével (1055), az interpoláció időszaka pedig az 1211. évi Tihanyi összeírással állítható párhuzamba. Ezt az összehasonlítási lehetőséget is igyekszem kiaknázni a vizsgálataim során, s erre vonatkozó eredményeimet az előadásomban ugyancsak bemutatom.

KRESZTYANKÓ ANNAMÁRIA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Bodó Csanád

Cigányok nyelvi helyzetét érintő sztereotípiák az iskolában

A magyarországi cigánysággal kapcsolatos kutatások – mint a nyelvi szocializáció, a nyelvi hátrány(os helyzet), a multikulturális és multietnikus közösség és oktatás, a cigányság társadalmi integrációja, a cigány gyermekek eredménytelensége, a kulturális különbségekből adódó ellentétek és sztereotípiák feltérképezése a kutatók körében – már hosszú évtizedek óta a nyelvészet, a szocio-

lógia és a kulturális antropológia fontosabb témaköreit képviselik. A társadalmi környezeti, kétnyelvű közösségi, és az egyéni faktorok interakcióját figyelembe véve a gyermekek iskolai eredményessége – sok esetben relatív sikertelensége – azonban egy olyan területe e diszciplínáknak, melyre számos megoldási javaslat ellenére sem sikerül egységes megoldást találni.

Korábbi kutatásaim során dél-dunántúli és fővárosi cigány közösségekben élő gyermekek iskolai teljesítményének nyelvi vonatkozásait, valamint az elsődleges és másodlagos szocializációs szintér kapcsolatát vizsgáltam a diákok, az édesanyák és a pedagógusok nyelvhasználatát középpontba állítva. Az otthoni és az iskolai kommunikációs kontextusban előforduló nyelvi értékítéletek, javítások azt mutatták, hogy a tanárok stigmatizálják a kodifikált standard beszédet, pontosabban a saját ideologikus elvárásaiktól való eltérő nyelvhasználatot, s nem veszik figyelembe a cigány tanulók – a tanár normatív kritériumaitól – eltérő szocializációs mintájából fakadó (nyelvi) viselkedéseit.

Előadásomban e stigmatizáció okait tárom fel, ugyanis feltételezésem szerint az iskolákban a legtöbb esetben téves, olykor teljesen hiányos ismeretekkel rendelkeznek a pedagógusok a cigány közösségek nyelvi helyzetéről, így a cigány gyermekek nyelvi háttéréről, nyelvi szocializációjáról is. Tanári interjúk és attitűdvizsgálatok során e kérdéseket jártam körül, s a kapott eredmények rávilágíthatnak az iskolai értékítéletek megalapozottságára, ezáltal a nyelvi hátrányos helyzet - sokszor téves - megítélésére is a pedagógusok körében.

MECSER SZILVIA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Bodó Csanád

„Nagyon sok vészharangot kongattak már el fölöttük...” – A moldvai magyar nyelv metalingvisztikai közösségének vizsgálata

A moldvai csángó magyar nyelv intenzív diskurzus tárgyát képezi a moldvai magyarság képviselői és a moldvai magyarsággal kapcsolatban álló magyarországi magyarok között. E jelenséget eddig kevesen kutatták, noha a csángómentés jellemzőivel már többen foglalkoztak (pl. KLÁRA, SÁNDOR, Discourses on discourses, In: PETI-TÁNCZOS 2012). Ezáltal a diskurzus által metalingvisztikai közösség (AVINERI 2014) jön létre, amelynek lényege egy adott nyelv veszélyeztetettsége köré felépülő diszkurzív stratégia kialakulása, tehát a közösség összetartó ereje a nyelvről való kommunikációban rejlik.

Előadásomban a moldvai magyar nyelvről való diskurzus jellemzőit ismertetem. Kutatásaim alapján az önkéntesek motivációs bázisába beépül a nyelvről való gondolkodás és kommunikáció. Az önkéntesek és a nonprofit civil

szervezetek aktív résztvevők a diskurzusban, míg a moldvai magyartanárokat eltérő tudatosság és aktivitás jellemzi. A vizsgálathoz három moldvai magyartanárral és egy magyarországi önkéntes csoport tagjaival készült interjút használok fel.

A metalingvisztikai közösség vizsgálata által felderíthető a Moldvai Magyar Oktatási Programban résztvevők motivációja, valamint a magyarországi magyarság és a moldvai magyar nyelvi háttérrel rendelkező csoport közötti kapcsolat egyik legfőbb összetartó erejének feltárása.

MOSA DIÁNA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

A magyar építészeti szakszókincs jövevényszavainak meghonosodása

A magyarországi építészeti szakszókincs viszonylag későn alakult ki; a nyelvújítás-kori hullámból, mikor a természettudományos terminus technicusokat elkezdtek magyarítani, az építészek kimaradtak. Még a nagy millenniumi építész-nemzedékünk is németajkú (is) volt, így az egyes kifejezések magyarra fordítására nem volt égető szükség. Az építészeti nyelvnek nem volt forradalma: spontán módon, fokozatosan született meg s formálódik napjainkban is a jelenlegi, nagy százalékban magyar szavakból vagy ezek közé már besimult jövevényszavakból álló szakszókincs.

Előadásom célja egyrésztől annak számbavétele, hogy milyen nyelvek közvetítésével érkeztek azok a kulturális hatások, amelyek a magyar építészeti szakszókincs jövevényszavaiban megmutatkoznak. Másrésztől röviden bemutatom az idegen szavak meghonosításának, integrációjának különféle módjait a hangtani magyarításoktól kezdve a tükörfordításokon és részfordításokon át a le nem fordított nemzetközi műveltségiszavakig – megvizsgálva azt is, hogy az egyes megoldásokat esetenként milyen építészettörténeti okok indokolják.

Forrásaim – három, 1961 és 2011 között megjelent szakszótár, egy 2000 óta folyamatosan fejlesztett és bővített digitális művészettörténeti szótár (www.kepszotar.hu), valamint Gerő László *Az építészeti stílusok* című műve (GERŐ 1958) és a Magyar Mérnök és Építész Egylet Közlönyének műszótári rovata – lehetővé teszik az idegen eredetű építészeti szakszavak változástörténeti vizsgálatát is.

SÁRKÁNY EMŐKE (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

A tihanyi apátság 1211-es birtokösszeírása mint személynévtörténeti forrás

Egyik legfontosabb Árpád-kori oklevelünk a tihanyi apátság 1211-es birtokösszeírása, amely egyben jelentős történelmi forrásnak és nyelvemléknek is minősül. Az említett iratban mintegy 2000 személynév található, így hát nem is vonható kétségbe az a tény, hogy névtani kutatások alapjául is szolgálhat. Előadásomban szeretnék bemutatni néhány általános, illetve történeti névtani problémakört az összeírás névanyagának, valamint ezzel kapcsolatos jellegzetességeinek segítségével. Ezek felvetése után pedig végezetül összefoglalom, hogy miért is tekinthető fontos névtani forrásnak ezen okirat, valamint milyen problémák merülhetnek fel, amennyiben ilyen módon kívánjuk azt vizsgálni.

SITKEI DÓRA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
Témavezető: N. Fodor János

Névmágia és identitás, a név mint arc

Poszteremen a név, azon belül is a személynév és a mágia kapcsolatát, a névmágiát bemutatva, annak szoros definícióján túllépek és a mágia által kitágított értelmezési térben, a személynevek identitásjelölő funkciójának a jellegzetességeit mutatom be, majd a nevet összehasonlítom a nyelvészeti, pragmatikai arc(ulat)-fogalommal.

Ezen összehasonlítás során fontos szerephez jut, hogy a név kapcsolódik az illető nyilvános képéhez: mások hogyan látják őt, akár a hírnév szinonimájaként, az illető saját elvárásaihoz, értékrendszeréhez is kötődően. Ezen meghatározástól kissé eltávolodva, a pragmatikai arcfogalom és a név közötti kapcsolatot a maszk fogalma is megadhatja: Goffman (1955) az arcot maszkhoz hasonlítja, Bacsó (2013) szerint „egyetlen névbe mindig is több identitás, több maszk íródik”.

SZABÓ DITTA (MA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Kubinyi Kata

***Vekni* vagy *vekní kenyér*? Egy modern háromnyelvű társalgási szótár magyar lexémáiról**

Egy 2014-ben megjelent udmurt-magyar-országi társalgási szótár több magyar nyelvi lexémájával kapcsolatban felmerül az a kérdés, hogy ezek milyen mértékben tükrözik a magyar köznyelv szókincsét? Azt vizsgálom, hogy egy magyarul tanuló udmurt vagy orosz anyanyelvű egyetemista melyik magyar nyelvvaltozat (nyelvvaltozatok) szókincsét sajátítja el ebből a szótárból. Azt is elemzem, hogy milyen kép alakul ki arról a beszélőről, aki ezen lexémákat használja.

A vizsgált szótár a *vekní* lexémát udmurt és orosz főnevek ekvivalenseként adja meg. Melyik hangzik természetesebben a fülünknek: *kérek egy veknit* vagy *kérek egy vekni kenyeret*? Véleményem szerint a mai magyar köznyelvben – legalábbis a fiatalabb generációk körében – az adott szó csak a második jelentésében használatos. A *vekní* főnévi 'kenyer' jelentése inkább archaikus vagy nyelvjárási minősítésű lehetne. Hasonlóképpen, archaikusnak vagy nyelvjárási-asnak tekinthetünk több más lexémát és szókapcsolatot is, pl. a *méhszurok*, az *ükörke lonc*, a *csuszinka* vagy a *szívdobogásom van*. További kérdéseket vet fel a szófaji besoroláson túl a szó jelentésköri besorolása is.

SZARVAS GABRIELLA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Krizsai Fruzsina

Nyelv és identitás összefüggései a magyarországi siket közösségben és a jelnyelv történetében

A magyarországi nyelvi kisebbségek tekintetében a nem tudományos vélekedés és a korábbi szakirodalmi munkák nagy része egyaránt hangzó nyelven kommunikáló közösségekre fókuszál. Magyarország harmadik legnagyobb nyelvi kisebbsége azonban nem hangzó nyelvet használ, kommunikációjának fő eszköze, így kultúrájának közvetítője és identitáskonstruálásának egyik legfontosabb összetevője a magyarországi jelnyelv. Ez a kisebbség, melynek nyelvi, jogi, oktatási helyzetével előadásom foglalkozik, a magyarországi siket közösség. Előadásomban az anyanyelvhez való viszonyulás és a kétnyelvűség szempontjából tekintem át a siketoktatás történetét, annak napjainkig tartó változását. Érintem ezzel összefüggésben a jelnyelvi kisebbség különleges

helyzetét a Magyarországon élő nyelvhasználó közösségekhez képest, valamint azokat nyelvideológiai, nyelvszemléleti vonatkozásokat, amelyek előtérbe kerülnek a jelnyelv nyelv státuszának elismerése, oktatásban betöltött szerepe, elnyomása vagy támogatása kapcsán. A munkám elméleti kiindulópontját többek közt BARTHA CSILLA, HATTYÁR HELGA és MUZSNAI ISTVÁN tanulmányai határozzák meg.

SZENKA DÓRA (BA)

Debreceni Egyetem

Témavezető: Tóth Valéria

Három régió helynévrendszereinek összevető vizsgálata

Előadásom témája a helynevek modellalapú vizsgálata a magyar nyelvterület három egymástól jól elkülöníthető régiójának tekintetében. Céлом az, hogy a névrendszerekben területi eltéréseket fedjek fel, s ehhez több oldalról is szemügyre veszem a települések névállományát. Az összehasonlítás kiindulópontjául az a gondolat szolgál, hogy a nyelv területi szempontból nem tekinthető egységesnek, s a helynevekre — mint nyelvi jelekre — éppúgy jellemző lehet a területi differenciáltság, mint magára a nyelvi rendszerre.

Előadásom első részében az összehasonlításhoz alapul választott régiók, a Bodroghöz, Veszprém megye Pápai járása és a romániai Szatmár megye három-három települése helynévanyagának névűrűségével foglalkozom, és bemutatom az azt befolyásoló tényezőket. Az a körülmény, hogy mennyire terjedelmes névkinccsel rendelkezik az adott terület, igen jól jellemez egy helynévrendszert, s e tekintetben az egyes vidékeken, sőt az egyes településeken is akár jelentős eltéréseket tapasztalhatunk. A továbbiakban az általam választott régiókban előforduló helynévfajtákkal foglalkozom. Vizsgálataim alapgondolata az, hogy a területeket tekintve más-más helynévfajták fordulnak elő, mivel a névadó közösség különböző típusú helyeket jelöl meg névvel. Előadásom harmadik részében pedig a települések névanyagának néhány szemantikai típusát vizsgálom meg, mégpedig a lexikális-morfológiai eszközökre fókuszálva, ezek ugyanis jó eséllyel mutathatnak territoriális különbségeket.

SZKLENKA PATRIK GERGŐ (OTM)

Miskolci Egyetem

Témavezető: Rostás Édua

Mobilapplikációk magyarnyelvtan-órai, nyelvfejlesztési célú felhasználási igényei az iskolában

Prezentációm témája a nyelvtanórát segítő mobilapplikációk és webhelyek felhasználási igényeinek és lehetőségeinek feltárása a nyolcadik osztályos diákok és tanárok körében. Ezen belül a nyelvtan, illetve szociálisan hátrányos helyzetű diákokat választottam célcsoportul. Célom a magyar nyelvi kompetencia fejlesztése, valamint a nyelvi hátrányos helyzet csökkentése. Gyakorlati felmérésemet két csoportra bontottam. Első lépésként kvantitatív kutatás keretében, attitűdmérés céljából egy internetes kérdőívet készítettem, amellyel azt szerettem volna kideríteni, hogy a választott korcsoportnak milyenek a telefonos internetezési szokásai. A gyakorlati felmérés második fázisában az észak-magyarországi régióban mélyinterjúk segítségével mértem fel a tanulói és tanári igényeket, valamint az elérhető eszközbeli forrásokat, ezzel adva kiindulási alapot a kutatásban a további gyűjtéshez. Azért választottam ezt a régiót, mivel a szociális, illetve nyelvi a hátrányos helyzet aránya itt különösen magas. A kutatás része emellett egy összehasonlító vizsgálat volt, mely a jelenleg elérhető mobilalkalmazásokat vizsgálta a magyar nyelvi kompetencia fejlesztése, valamint a kérdőív alapján meghatározott igények oldaláról.

VIDA ANGÉLA (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Szentgyörgyi Rudolf

A neologizmusok archaizálódása

A nyelv természetéhez tartozik, hogy folyamatosan változik. Ezen változás leginkább látványos formája a szókincsben megy végbe: új szavak keletkeznek, majd merülnek feledésbe. A szókincs változásának különösen is figyelemre méltó összetevője az a változás, amelynek során neológ szavak válnak hosszabb vagy akár rövid idő alatt is archaikussá és szorulnak a nyelvhasználat perifériájára. A szókincsben végbemenő efféle változás is jellemzi a nyelv történetének minden korszakát. Erről tanúskodik többek között már a *Halotti beszéd* szövegének néhány, azóta archaizálódott egykori neologizmusa, de akár a néhány évtizede lezajlott rendszerváltás korából is idézhetünk olyan kifejezéseket, amelyek mára már a nyelvhasználatból kiszorultak. Az archaizmusok és a neologizmusok vizsgálatában MINYA KÁROLY felosztását követem.

ZALATNAY LÍDIA KATALIN (BA)

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest

Témavezető: Sárosi Zsófia

Nyelvhasználati minősítések boszorkányperes iratokban

Előadásom kiindulási pontja az udvarias, a helyénvaló és az udvariatlan nyelvhasználat hármásának vizsgálata középmagyar kori forrásokban található, metapragmatikai jellegű megnyilvánulások segítségével. Ezek a minősítések képet adhatnak az írott és a beszélt nyelvváltozat közötti átmenet lehetőségeiről és esetleges nehézségeiről, egyúttal korai példái az egyéni, szubjektív nyelvi norma kifejeződésének is. Elemzésükkel az a célom, hogy az adott kor egy bizonyos társadalmi, műfaji, nyelvhasználati színterén belül elkülönítsem és értelmezsem a forrás jellegéből adódóan nem helyénvalónak, udvariatlannak minősülő nyelvi elemeket, és kiemeljem ennek a nyelvi jelenségnek, valamint a szociopragmatikai nézőpontnak nyelvtörténeti jelentőségét.



A tavalyi konferencia képeiből

A konferencia anyaga és teljes képtára: http://nyelvtortenet.elte.hu/?page_id=760